

De mondproblemen van Zonnekoning Lodewijk XIV

Koning Lodewijk XIV (1638-1715) van Frankrijk werd tijdens zijn lange leven door allerlei chronische aandoeningen geplaagd. Men denke onder meer aan reuma, darminfecties, fistels, hoofdpijnen, chronische koorts, malaria, urineweginfecties, jicht en chronische mondproblemen. Bij zijn geboorte waren al 2 tijdelijke incisieven doorgebroken en al vroeg in zijn jeugd leed hij aan cariës. In 1685 toen het Edict van Nantes door hem werd herroepen, onderging hij een zeer slecht uitgevoerde extractie van de dentitie in zijn bovenkaak, hetgeen een groot botdefect en een oraantrale communicatie tot gevolg had.

Eijkman MAJ. De mondproblemen van Zonnekoning Lodewijk XIV

Ned Tijdschr Tandheelkd 2012; 119: 377-378

doi: 10.5177/ntvt.2012.07/08.11189

Op een beroemd portret, in 1701 geschilderd door Hyacinthe Rigaud, is Lodewijk XIV in vol ornaat afgebeeld in zijn hermelijnen mantel en met zijn scepter in de rechterhand. Met een minzame en hooghartige blik kijkt de Zonnekoning (1638-1715) de wereld in. Hier staat de Franse majesteit in zijn volle glorie. Maar wie beter kijkt, krijgt een ander beeld. De bovenlip van de 63-jarige koning is ingevallen doordat hij geen gebitselementen meer in zijn bovenkaak heeft. Zijn neus hangt enigszins, hij heeft dunne lippen, enigszins zakkende mondhoeken en een wat zonderlinge grijns. Typisch het aangezicht van iemand die al lange tijd een gebitsprothese draagt op een sterk gereduceerde processus alveolaris, zouden huidige tandartsen denken als Lodewijk nu had geleefd. Wat een verschil met zijn profiel op het portret van een onbekende meester uit 1684. Daarop is helemaal geen sprake van een prothesegezicht. Lodewijk heeft een goed-gewelfde bovenlip met een duidelijke tonus van de wang- en lipspieren. De vraag is wat er in de 17 jaren tussen de 2 portretten met zijn aangezicht is gebeurd.

Nu is van weinig vorsten uit de zeventiende eeuw zoveel bekend over hun ziektegeschiedenis als van Lodewijk XIV. Zijn opeenvolgende lijfartsen Vallot, d'Aquin en Fagon hielden een verslag bij over zijn gezondheid, het 'Journal de la santé du Roi Louis'. Ook de hertog van Saint-Simon (1675-1755) besteedde in zijn 'Memoires' aandacht aan het onderwerp. Daardoor is bekend dat de koning pokken heeft gehad (in 1647), een tumor bij zijn linkertepel (in 1653), gonorrhoe (in 1655: de koning was pas 17), waarschijnlijk tyfus (1658), mazelen (1663), een anale fistel (1686) en talloze aanvallen van jicht (Van Hee, 1994). Zeer gedetailleerde beschrijvingen van zijn stoelgang doen vermoeden dat hij chronische darminfecties had die mogelijk werden bevorderd door zijn enorme eetlust en de vele laxeremiddelen die hij kreeg toegediend (Le Roi, 1862). Er

Afb. 1. Portret van Lodewijk XIV uit 1701, geschilderd door Hyacinthe Rigaud.

bestaat een beschrijving van een week waarin de koning op sommige dagen wel 7 keer werd gepurgeerd. De arts was pas tevreden wanneer de koning daarbij bloed verloor, aldus de beschrijving. Daar kwam bij dat Lodewijk zeer vaak last had van hoofdpijnen die volgens Saint-Simon waren ontstaan door het overmatig gebruik van parfum in zijn jonge jaren. En hij had nog meer problemen, zoals malaria, urineweginfecties, nachtzweeten en verkoudheden (Rolleston, 1941). Lodewijk stierf in 1715 aan de gevolgen van gangreen aan een been. Bij post-mortem onderzoek bleken sommige delen van zijn lichaam in een uitzonderlijk goede conditie te verkeren. Zijn maag- en darmomvang waren zodanig groot dat de onderzoekers goed konden begrijpen dat de vorst een grote eter was geweest (Rolleston, 1941).

Ook de geschiedenis van de mondgezondheid van de Zonnekoning is zeer vermeldenswaardig. Bij zijn geboorte bleek dat bij hem al 2 tijdelijke incisieven waren doorgebroken, zeer waarschijnlijk in de onderkaak, die zijn voedsters wel de nodige problemen zullen hebben opgeleverd. Op vroege leeftijd had hij al last van cariës en achteraf gezien kan dat een verklaring zijn voor zijn chronische mondklachten. Charles Spencer (2004) beschreef in zijn

Afb. 2. Portret van Lodewijk XIV uit 1684.

militair-historische werk de extractie van gebits-elementen bij de koning. In de herfst van 1685, toen Lodewijk het Edict van Nantes herriep waardoor ruim 200.000 Hugenoten Frankrijk ontvluchtten, werd hij geplaagd door aanhoudende orale pijn. Zijn artsen besloten een molaar in de bovenkaak te extraheren, maar er ontstond na de extractie een heftige ontsteking, zowel in de mond als in de sinus maxillaris. De zenuwachtige artsen besloten alle gebits-elementen in de bovenkaak te extraheren. Wat er precies tijdens deze behandeling is gebeurd, is niet duidelijk, maar het resultaat was een groot botdefect met als gevolg een oroantrale communicatie. De ontstane wond werd, om deze vrij van ontsteking te houden, dichtgebrand met rode, hete kolen. Dit alles vond plaats zonder lokale anesthesie. De koning bleef bij bewustzijn, zo rapporteerden de artsen, maar was na de behandeling zeer verzwakt. Na deze behandeling veranderde zijn aangezicht ingrijpend, zoals blijkt uit de verschillen tussen de 2 portretten. Daarnaast kon hij zijn voedsel niet meer goed kauwen, kreeg hij darmproblemen en was drinken erg lastig vanwege de oroantrale communicatie.

Er lijken geen gegevens beschikbaar over de mogelijke vervaardiging van een gebitsprothese voor de koning. De arts Pierre Dionis, die aan het hof van Lodewijk was verbonden, vermeldde in zijn boek 'Cours d'operations de chirurgie' dat in die tijd voor anderen wel gebitsprothesen zijn vervaardigd en wellicht is dat ook bij de koning gebeurd. Anderzijds moet worden vastgesteld dat men in die

tijd niet de technische mogelijkheden en materialen bezat om een gebitsprothese met een goede stabiliteit en retentie te vervaardigen en zeker niet in een bovenkaak met een oroantrale communicatie.

Na het lezen van de ziektegeschiedenis van de Zonnekoning kan men zich afvragen of 'de gewone man uit die tijd', als het ging om allerlei gezondheidsaandoeningen, niet beter af was dan de elite. De bij vroegere artsen vaak gehoorde uitspraak 'blijf bij klachten zoveel mogelijk uit de handen van een arts' zou na het lezen van de ervaringen van Lodewijk IV met zijn artsen wel eens op een zekere mate van waarheid kunnen berusten.

Literatuur

- * Guerini V. History of dentistry. From the most ancient times until the end of the eighteenth century. Philadelphia/New York: Lea and Fabiger, 1909.
- * Hee R van. De koninklijke fistel. Geschiedenis der Geneeskunde 1994; 1: 38-40.
- * Le Roi JA. Journal de la Santé du Roi Louis XIV, Paris (internet-exemplaar).
- * Rolleston JD. The medical aspects of Saint-Simon's "Memoires". Proc R Soc Med 1941; 34: 363.
- * Saint-Simon. Memoires complets et authentiques du duc de Saint-Simon sur le siècle de Louis XIV et la Régence. 1713-1715 (internet-exemplaar).
- * Spencer C. Blenheim. Battle for Europe. Londen: Weidenfeld & Nicolson, 2004.

Summary

The oral health problems of Sun King Louis XIV

King Louis XIV (1638-1715) of France was a man plagued by a variety of chronic diseases, such as rheumatism, intestinal infections, fistula, headaches, chronic fever, malaria, urinary infections, gout, and chronic oral problems. At his birth, 2 deciduous teeth were already erupted, and at a very young age he already suffered from caries. In 1685, when he revoked the Edict of Nantes, a clumsy extraction of all maxillary teeth gave rise to a large maxillary bone defect and an oroantral communication.

Bron

M.A.J. Eijkman

Uit de sectie Sociale Tandheelkunde en Voorlichtingskunde van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA)

Datum van acceptatie: 13 februari 2012

Adres: em. prof. dr. M.A.J. Eijkman, ACTA, Gustav Mahlerlaan 3004, 1081

LA Amsterdam

maj.eijkman@acta.nl

Verantwoording

Dit artikel is een bewerking van het artikel 'De gebitsproblemen van de Zonnekoning Lodewijk XIV' dat eerder is gepubliceerd in het tijdschrift *Geschiedenis der Geneeskunde* 2010; 14: 336-339.